

6. Тер-Минасова, С.Г. Язык и межкультурная коммуникация : учебное пособие / С.Г. Тер-Минасова. – М. : Слово / Slovo, 2000. – 624 с.

7. Турабова, Э.Н. Русский язык : сборник тестов для иностранных студентов I – III курсов технических и экономических специальностей дневной формы обучения / Э.Н. Турабова. – Брест : БрГТУ, 2011. – 58 с.

8. Хуторской, А.В. Ключевые компетенции и образовательные стандарты // Институт – журнал «Эйдос». – 2002 – 23 апреля <http://eidos.ru/journal/2002/0423.htm>.

Ю. А. КАПЦОВА (г. Брест, БрДТУ)

ПЕРАКЛАД ТЭКСТУ ЯК ПРАЦЭС НАВУЧАННЯ ПРАФЕСІЙНАМУ МАЎЛЕННЮ СТУДЭНТАЎ ТЭХНІЧНАЙ ВНУ.

У працэсе навучання мове спецыяльнасці важная роля адводзіцца перакладу навуковых тэкстаў з рускай мовы на беларускую. Пераклад з’яўляецца адной з формаў кантролю ведаў студэнтаў. Пры такой форме работы студэнт вучыцца самастойна ўжываць ў пісьмовым маўленні новыя тэрміны, агульнанавуковую лексіку, замацоўваць вывучаныя граматычныя правілы і ўласцівыя беларускай мове сінтаксічныя канструкцыі.

Для паспяховага перакладу навуковага тэксту неабходна арганізаваць работу па знаёмстве з агульнанавуковай і тэрміналагічнай лексікай такім чынам, каб яна адначасова стала і работай па пашырэнні слоўнікавага запасу, і работай па зняцці граматычных і арфаграфічных цяжкасцей. Для папаўнення і актывізацыі тэрміналагічнай лексікі мэтазгодна складаць разам са студэнтамі руска-беларускі слоўнік тэрмінаў, што таксама прадугледжана праграмай.

Пераклад дае магчымасць, па-першае, удакладніць, замацаваць і актывізаваць атрыманыя веды на функцыянальнай аснове, па-другое, параўнаваць рознаўзроўневыя факты і з’явы з абедзвюх моў, што дазволіць глыбей асэнсаваць найбольш складаныя моўныя з’явы, а таксама весці сістэматычную працу па пераадоленні інтэрферэнцыі.

Дзяржаўнасць беларускай і рускай моў у Рэспубліцы Беларусь выклікае патрэбу дасканалага валодання абедзвюма мовамі. Пераклад з блізкіх, роднасных моў можа памылкова здавацца нескладанай працай. Але кожная мова валодае шэрагам лексічных і граматычных асаблівасцей, без добрага ведання якіх якасны пераклад наўрад ці магчымы. Пры перакладзе з рускай мовы на беларускую неабходна памятаць пра наступныя разыходжанні паміж імі:

1. Разыходжанні ў націску. Шэраг суадносных беларускіх і рускіх лексем адрозніваюцца месцам націску: *арендóванный* – *арэндава́ны*, *укомплекто́ванный* – *укомплектávaны* і інш.

2. Разыходжанні ў граматычных катэгорыях: родзе, ліку, склоне (рус. *подпись, распродажа, продажа* (ж.р.) – бел. *подпіс, распродаж, продаж* (м.р.); рус. *крупа, дрожь* (толькі адз.л.) – бел. *крупы, дрыжыкі*).

Нярэдка пры перакладзе з рускай мовы на беларускую (і наадварот) мяняецца склон залежных кампанентаў словазлучэння: *комиссия по жилищному строительству* – *камісія па жыллёвым будаўніцтве*, *диплом с отличием* – *дыплом выдатніка*.

Неабходна добра ведаць асаблівасці скланення назоўнікаў у беларускай мове. Так, у адрозненне ад рускай мовы назоўнікі другога скланення ў форме роднага склону адзіночнага ліку ў беларускай мове могуць мець як канчаткі-а (-я), так і -у (-ю): *маркетынгу, рынку, універсітэта* і інш.

3. Разыходжанні ва ўтварэнні дзеепрыслоўяў незакончанага трывання: у беларускай мове выкарыстоўваюцца суфіксы *-учы (-ючы), -ачы (-ячы)* – гандлючы, робячы і інш. Параўн. з рускай мовай: *торгуя, делая*.

У беларускай мове ўтвараюцца дзеепрыслоўі незакончанага трывання ад дзеясловаў *біць, піць, віць, ліць, шыць, жаць* (б'ючы, п'ючы, л'ючы), ад дзеясловаў тыпу *мазаць, пісаць, рэзаць* (*мажучы, пішучы*). У рускай мове такіх дзеепрыслоўяў няма.

4. Разыходжанні ў адмаўленнях. У беларускай і рускай мовах ёсць шэраг слоў з адмаўленнем “не”, “без” (“бяз”), якія перакладаюцца з іншым адмаўленнем або ўвогуле без яго, напр.: рус. *негодование* – бел. *абурэнне, недстойно – ганебна, невесомость – бязважкасць, нескончаемый – бясконцы, произвольно – міжволі*.

5. Несупадзенне ў аб'ёме лексічнага значэння. Шэраг мнагазначных слоў і слоў-амонімаў рускай мовы не з'яўляюцца такімі ж у беларускай і перакладаюцца рознымі словамі ў залежнасці ад значэння. Напрыклад: рус. *область* – бел. *вобласць ‘частка якой-небудзь тэрыторыі’ (Брэсцкая вобласць), галіна (сфера, галіна народнай гаспадаркі)*.

Таксама ж і беларускія мнагазначныя словы могуць перакладацца на рускую мову некалькімі адпаведнікамі ў залежнасці ад значэння. Напрыклад: бел. бок – рус. *сторона* (напрамак, прастора, месца, чалавек ці група асоб) – *южная сторона, разные стороны*; бок (правая або левая частка цела) – *кольнуло в бок*.

6. Разыходжанні ў сінтаксісе. Розныя спосабы перакладу з рускай мовы на беларускую дзеепрыметнікавых зваротаў, бо тут праяўляецца выразнае несупадзенне.

Перад тым, як пачаць перакладаць тэкст, патрэбна прачытаць яго, вызначыць тэму, галоўную думку, даць назву. Нельга перакладаць кожнае слова ў сказе паасобку – перакладаецца цэлы сказ ці яго звязная частка разам.

Важна, звярнуць ўвагу студэнтаў на тэрміны ў тэксце: яны могуць перакладацца спецыфічна.

Для сучаснай беларускай мовы характэрны не ўсе магчымыя формы дзеепрыметнікаў. Пашыранымі з'яўляюцца дзеепрыметнікі незалежнага стану прошлага часу з суфіксам *-л-* (*пацямнелы, пачырванелы*) і залежнага стану з суфіксамі *-н-, -ен-, -ан-, -ян-, -т-*, (*напісаны, зжаты*). Неўжывальнымі лічацца формы незалежнага стану цяперашняга часу з суфіксамі *-уч-, -юч-, -ач-, -яч-* (*пішучая*) і прошлага часу з суфіксамі *-ўш-, -ш-* (*пабялеўшая*), а таксама формы залежнага стану цяперашняга часу з суфіксамі *-ом-, -ем-, -ім-* (*будуемы*). Зваротныя дзеепрыметнікі (*тыпу палешыўшыся*) у беларускай мове ўвогуле не ўжываюцца. У рускай мове актыўна выкарыстоўваюцца ўсе названыя формы дзеепрыметнікаў. У сувязі з гэтым пры перакладзе ўзнікае праблема адэкватнай перадачы дзеепрыметнікаў і дзеепрыметнікавых зваротаў па-беларуску. Існуюць розныя спосабы пазбегнуць неўжывальных формаў дзеепрыметнікаў:

1) дзеепрыметнікавы зварот перабудаваць у даданы сказ (*кольца, пропускающие воздух в поддон двигателя – кольцы, якія прапускаюць паветра ў паддон рухавіка*);

2) перарабіць выраз, замяніўшы дзеепрыметнік аднакаранёвым назоўнікам (*будуцее фірмы – будучыня фірмы*);

3) замяніць развітым прыдаткам (*цыфры, показываючыя дынаміку – лічбы – паказальнікі дынамікі*);

4) змяніць парадак слоў (*хозяйствующий субъект – суб'ект гаспадарання*);

5) калі дзеепрыметнік не мае істотнай сэнсавай нагрузкі, пры перакладзе яго можна апусціць (*время, отведённое для рекламы – час для рэкламы*);

б) замяніць выраз дзеясловам (*развивающееся сотрудничество приносит результаты – супрацоўніцтва развіваецца і прыносіць вынікі*);

7) замяніць дзеепрыметнікам ва ўжывальнай форме (*осмелевшая кампанія – асмелелая кампанія*).

Паколькі ў працэсе вывучэння дысцыпліны прапанавана перакладаць тэксты розных стыляў, то варта засяродзіць увагу, што пры перакладзе навуковага тэксту асноўнай павінна стаць задача па магчымасці больш дакладна перадаць лагічную структуру арыгінала, правільна ўзнавіць выкарыстаную сістэму тэрмінаў. Або, іншымі словамі, уласціваму навуковага тэксту – аб'ектыўнасць выкладу, дакладнасць паняццяў і лагічнасць структуры – патрабуюць адлюстравання ў перакладзе стандартнага набору моўных сродкаў, якія паддаюцца больш ці менш дакладнаму ўзнаўленню.

Для афіцыйнага стылю задачу перакладу можна акрэсліць як дакладную перадачу зместу з абавязковым захаваннем стандартнай формы і афіцыйнага характару выказвання.

Пры перакладзе публіцыстычнага твора асаблівай увагі патрабуе спецыфічны характар вобразнасці, які выкарыстоўвае сродкі мастацкай літаратуры (вобразнасць, эмацыянальнасць, экспрэсіўнасць) толькі з мэтай падкрэсліць, завастрыць пэўную думку, праблему, сацыяльную з'яву і г.д.

Задача, якая стаіць перад тым, хто перакладае мастацкі твор, не толькі ў тым, каб перадаць фармальную структуру і сістэму яго выяўленчых сродкаў, а і каб узнавіць эфект уздзеяння.

Такім чынам, пры перакладзе тэкстаў па спецыяльнасці актывізуецца тэрміналагічная і прафесійная лексіка, а таксама замацоўваецца агульнанавуковая. Засваенне спецыяльнай лексікі, папаўненне слоўнікавага запасу павышае ўзровень успрымання матэрыялу па спецыяльных дысцыплінах, садзейнічае развіццю моўнай і маўленчай кампетэнцыі будучых спецыялістаў, а таксама патрабуе ад перакладніка суаднясення граматычных канструкцый і лексічнага матэрыялу адной мовы да другой, з улікам асаблівасцяў навуковага стылю ў цэлым.

Список использованной литературы

1. Ляшчынская, В.А. Навучанне і выхаванне культуры маўлення на ўроках беларускай мовы / В.А. Ляшчынская // Роднае слова. – 1999. - № 7. - С. 4-7.

2. Мурашов, А.А. Профессиональное общение: воздействие, взаимодействие, успех) / А.А. Мурашов – М.: Педагогическое общество России, 2000. – 93 с.

3. Панфилова, А.П. Деловая коммуникация в профессиональной деятельности. Учеб. Пособие. / А.П. Панфилова – Спб.: Знание: ИВЭСЭП, 2001. – 496 с.

4. Яленскі, М.Г. Пераклад і методыка яго правядзення / Выкладанне беларускай мовы ў школе / М.Г. Яленскі і інш. Мінск.1994. – С. 130-134.